

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR LIETAS IEROSINĀŠANU

Rīgā

2017. gada 28. martā

Satversmes tiesas 4. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Gunārs Kusiņš, tiesneši Kaspars Balodis un Ineta Ziemele,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto Sanitas Boktas-Strautmanes (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (ieteikums Nr. 41/2017),

konstatēja:

1. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta pirmās daļas 3. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2012. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 31. decembrim) (turpmāk – apstrīdētā norma) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91., 106. un 110. pantam, un attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju par spēkā neesošu no 2012. gada 15. marta.

2. Apstrīdētajā normā bija noteikts, ka vecāku pabalstu piešķir un izmaksā sociāli apdrošinātai personai, kura kopj bērnu vai vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus vecumā līdz vienam gadam (vienam no bērna vecākiem, vienam no adoptētājiem, kura aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, audžuģimenes loceklis, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību, aizbildnim vai citai personai, kura saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu bērnu faktiski kopj un audzina), ja šī persona ir nodarbināta pabalsta piešķiršanas dienā (ir uzskatāma par darba

ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”) un kā pašnodarbinātais bērna kopšanas dēļ negūst ienākumus.

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata lieta ir ierosināma, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja konstitucionālajā sūdzībā sniegtais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

4. Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punkts noteic, ka, izskatot pieteikumu, Satversmes tiesas kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

Pieteikuma iesniedzēja iepriekš jau ir vērsusies Satversmes tiesā ar pieteikumu, kurā lūdza izvērtēt apstrīdētajā normā ietverto vārdu “ja šī persona ir nodarbināta pabalsta piešķiršanas dienā (ir uzskatāma par darba ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”) un kā pašnodarbinātais bērna kopšanas dēļ negūst ienākumus” iespējamo neatbilstību Satversmes 1., 91., 106. un 110. pantam (pieteikums Nr. 152/2013). Satversmes tiesas 2. kolēģija 2013. gada 16. augustā ir pieņēmusi lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 152/2013, norādot uz pieteikuma neatbilstību Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas prasībām (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 16. augusta lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 152/2013 6. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesas kolēģijai ir jāizvērtē, vai atkārtoti iesniegtajā pieteikumā ietvertais faktisko apstākļu izklāsts vai juridiskais pamatojums pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš jau izvērtēto pieteikumu.

5. Salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, izskatāmajā pieteikumā Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt visu apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 1.,

91., 106. un 110. pantam. Izskatāmajā pieteikumā ir norādīts uz jauniem apstākļiem saistībā ar vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanu. Papildināts ir arī pieteikuma juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 1., 91., 106. un 110. pantam.

Tādējādi pieteikumā ietvertais faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, un Satversmes tiesas kolēģijai no jauna ir jāpārbauda pieteikuma atbilstība Satversmes tiesas likuma prasībām.

6. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

7. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktu persona pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likuma noteiktās prasības.

8. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem secināms, ka Pieteikuma iesniedzējai 2012. gada 15. martā piedzima dēls. Ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Rīgas pilsētas Vidzemes nodaļas 2013. gada 28. janvāra lēmumu Nr. 3/237204 Pieteikuma iesniedzējai, pamatojoties uz apstrīdēto normu, netika piešķirts vecāku pabalsts par periodu pēc 2012. gada 30. jūnija līdz bērna viena gada vecumam.

Tādējādi apstrīdētā norma ir piemērota attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un viņa ir norādījusi uz savu Satversmē noteikto pamattiesību iespējamo aizskārumu.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmās daļas prasībām.

9. Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrā daļa nosaka, ka konstitucionālo sūdzību var iesniegt tikai tad, ja ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt minētās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī tādu nav. Savukārt 19.² panta sestās

daļas 2. punkts prasa pieteikumā pamatot, ka ir izmantoti visi vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi vai arī tādu nav.

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja ir aizstāvējusi savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Proti, Pieteikuma iesniedzēja vērsās administratīvajā tiesā par labvēlīga administratīvā akta izdošanu par vecāku pabalsta izmaksu no 2012. gada 1. jūlija, morālā un personiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Ar Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 20. septembra spriedumu lietā Nr. SKA-436/2016 (turpmāk – Augstākās tiesas spriedums) atstāts negrozīts Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 12. augusta spriedums, ar kuru noraidīts Pieteikuma iesniedzējas pieteikums.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.

10. Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtās daļas pirmais teikums paredz, ka pieteikumu Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās.

Konkrētajā gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir skaitāms no Augstākās tiesas sprieduma pieņemšanas dienas – 2016. gada 20. septembra. Pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2017. gada 8. martā.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtās daļas pirmajā teikumā noteiktajām prasībām.

11. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu uzskats par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmei ir juridiski jāpamato. Juridiskais pamatojums Satversmes tiesas likuma izpratnē ir juridisko argumentu kopums, kas ir nepieciešams un vienlaikus arī pietiekams prasījuma apmierināšanai. Turklāt, ņemot vērā, ka pieteikumā ir apstrīdēta normas atbilstība četrām augstāka juridiska spēka tiesību normām, pieteikumā būtu jāiekļauj juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas neatbilstību katrai no pieteikumā norādītajām augstāka juridiska spēka tiesību normām.

11.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst no Satversmes 1. panta izrietošajiem valsts tiesiskuma, taisnīguma, samērīguma un sociālas valsts principiem. Taču pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums tam, kādēļ apstrīdētā norma būtu uzskatāma par neatbilstošu Satversmes 1. pantam.

Līdz ar to prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

11.2. Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, atzinusi, ka tajā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti, bet tomēr dažādi principi: vienlīdzības princips – pirmajā teikumā, un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9. punktu*). No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību tikai Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*).

Izvērtējot kādas normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nepieciešams noskaidrot, pirmkārt, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos; otrkārt, vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi; treškārt, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-69-01 10. punktu*). Lai izvērtētu atšķirīgās attieksmes atbilstību samērīguma principam, jānoskaidro, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas personas, kuru ģimenēs aug bērns līdz viena gada vecumam. Proti, šīm personām ir tiesības saņemt valsts atbalstu sakarā ar bērna kopšanu līdz viena gada vecumam. Taču valsts nesniedz atbalstu tām personām, kuras gūst ienākumus kā pašnodarbinātie vai kā darba ņēmēji. Pieteikumā ir pausts Pieteikuma iesniedzējas viedoklis par to, ka apstrīdētajā normā ietvertais regulējums nostādot viņu nevienlīdzīgā situācijā attiecībā pret citiem vecākiem, kuri kopj bērnu līdz viena gada vecumam un saņem vecāku pabalstu. Tomēr pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, ka iespējamajai atšķirīgajai attieksmei

nebūtu objektīvs un saprātīgs pamats, t.i., nav argumentēts, vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis un tā atbilst samērīguma principam.

Līdz ar to prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

11.3. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. pantam, jo tiek ietekmēta personas izvēles brīvība par nodarbinātības veidu. Pieteikumā norādīts, ka pašnodarbinātajai personai esot jāizvēlas, vai saņemt vecāku pabalstu, atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā, tādējādi pārtraucot savu profesionālo darbību un negūstot ienākumus, vai turpināt profesionālo darbību un gūt ienākumus, nesaņemot vecāku pabalstu par bērna kopšanu līdz viena gada vecumam. Pieteikumā pausts uzskats, ka tādējādi apstrīdētā norma piespiežot personu pārtraukt nodarbinātību, lai varētu saņemt valsts sniegto atbalstu – vecāku pabalstu.

Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka būtisks tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos elements ir tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver arī tiesības turpināt šo nodarbošanos nākotnē (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka, atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā, pastāv risks, ka viņai varētu samazināties klientu apjoms, tādējādi arī samazinātos ģimenes labklājība. Taču pieteikumā nav sniegti juridiski argumenti tam, kā apstrīdētā norma ietver aizliegumu Pieteikuma iesniedzējai praktizēt savu esošo profesiju. Tāpat pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums tam, kā nākotnē iespējamais klientu zudums un vēlamais ienākumu apjoms pamato apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 106. pantā noteiktajām pamattiesībām. Pieteikumā nav arī juridiski pamatots, vai apstrīdētajā normā ietvertais regulējums ir samērīgs.

Līdz ar to pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 106. pantam ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

11.4. Pieteikumā ir izklāstīti lietas faktiskie apstākļi un sniegts juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 110. pantam. Pieteikumam ir pievienoti dokumenti, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai.

Pieteikums attiecībā uz prasījumu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. pantam atbilst arī pārējām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. pantu, Satversmes tiesas 4. kolēģija

nolēma:

1. Ierosināt Satversmes tiesā lietu “Par likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta pirmās daļas 3. punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2012. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. pantam” pēc Sanitas Boktas-Strautmanes pieteikuma (pieteikums Nr. 41/2017).

2. Atteikties ierosināt lietu par likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta pirmās daļas 3. punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2012. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 106. pantam pēc Sanitas Boktas-Strautmanes pieteikuma (pieteikums Nr. 41/2017).

3. Uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Latvijas Republikas Saeimu – **līdz 2017. gada 28. maijam** iesniegt Satversmes tiesai atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

Lēmums nav pārsūdzams.

Satversmes tiesas 4. kolēģijas priekšsēdētājs

G. Kusiņš